

ПРИНЦИПИ РОЗВИТКУ ОПОРНОГО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

канд. пед. наук. с.н.с. Онаць Олена Миколаївна

**ORCID ID: 0000-0003-3323-1289 Науковий керівник: д-р. пед. наук,
професор Калініна Л.М. Інститут педагогіки НАПН України Україна**

Важливим фактором у функціонуванні і розвитку опорного закладу освіти є принципи, які формуються як результат внутрішньої інтеграції досвіду учасників діяльності та адаптації опорного закладу освіти до вимог зовнішнього середовища і потреб суспільства та держави та яких дотримуються всі учасники освітнього та управлінського процесів.

Щоб опорний заклад освіти зміг успішно здійснювати освітню діяльність: забезпечував якісну освіту і розвиток учнів; став мережевою структурою і центром організації допрофільної підготовки та профільного навчання; об'єднав навколо себе філії та місцеві громади; зміг розбудувати систему професійного розвитку всіх педагогів освітнього округу опорного закладу, був спроможним зберігати культурну спадщину і національні традиції, формував національну свідомість та самосвідомість учасників освітнього процесу, формував особистісні якості громадянина-патріота – потрібно розробити загальноприйняті способи поведінки всіх учасників освітнього процесу, яких будуть дотримуватися всі. Вони дають членам такої організації почуття захищеності, коли кожен буде себе позиціонувати саме з цією спільнотою. Керівнику опорного закладу освіти спільно зі своєю командою необхідно створювати власну організаційну структуру, яка дотримується певних принципів у діяльності, яка характеризувала б інноваційну культуру закладу і яка б здійснювалася відповідно до принципів розвитку опорного закладу освіти.

Розглянемо основні принципи розвитку опорного закладу освіти в умовах децентралізації та ОТГ.

Принцип зв'язку організаційної культури опорного закладу освіти з національною культурою передбачає, що культура опорного закладу освіти має міцне підґрунтя, якщо вона базується на національному менталітеті, який відображає психологічні риси українського народу: і позитивні, і негативні, - які визначають його ментальність. Серед основних зазначимо такі позитивні риси: прагнення до незалежності; гостинність, дружність, товариськість; висока моральність, чистота; охайність у побуті; чемність у ставленні до людей; шляхетність; витривалість; терплячість; чуйність, чутливість; добре розвинений інтелект, творчі здібності; культуротворчість, потяг до

мистецтва, естетики та інші. Але потребують корекційної роботи такі негативні, на нашу думку, психологічні риси, як: нерішучість, інертність, які свідчать про недостатній рівень волі і характеру; індивідуалізм (моя хата скраю); протиставлення власного інтересу загальному; несприйняття чийогось керівництва, небажання); невміння прийняти свої сильні і слабкі сторони (або відсутність самокритичності, або надмірне самокритиканство); лицемірство, заздрість тощо. Але талановиті педагоги можуть і використовувати різноманітні способи, щоб перетворювати негативні риси на користь і самому учневі, і суспільству.

Принцип духовності. Духовність – це фундамент внутрішнього світу людини. Це ціннісне будівництво самого себе, своєї особистості. Це шлях до самого себе впродовж усього життя. Це її творча спрямованість, ставлення до світу, до природи, до інших людей. Це спосіб мислення і життя особистості, сукупність проявів духу в світі та в самій людині. Цей принцип пов'язаний з етичними, естетичними та моральними цінностями: совістю, чесністю, людяністю, співпереживаннями, терпимістю, порядністю, любов'ю, моральністю, добросовісністю, з системою умінь, навичок, переконань, установок, досвідом. Оскільки найголовнішою умовою формування духовності є здійснення процесу самопізнання і звернення підрастаючого покоління до культури, яка існує в мові, усній народній творчості, міфології, мистецтві, науці, релігії, у народних звичаях і традиціях, то завдання педагогічного колективу опорного закладу освіти, кожного вчителя і керівника, долучати молоде покоління до джерел національної культури, допомога учням серед культурних цінностей відкривати ті, що відповідають потребам і прагненням внутрішнього світу вихованців. Прилучення до цінностей культури через самопізнання, самоконтроль, саморегуляцію, самооцінювання, самоудосконалення свого духовного світу, внутрішнього «Я» сприятиме формуванню національної свідомості та самосвідомості не тільки учнів, але і всіх учасників освітнього процесу. Плекання духовності має безпосереднє значення до підвищення грамотності, мовленнєвого розвитку особистості. Тому одним із найосновніших принципів розвитку опорного закладу освіти є принцип національної свідомості та самосвідомості, українського патріотизму, який передбачає у педагогічній діяльності вчителя та управлінській діяльності керівника закладу освіти формування національної гідності громадян України, державницької відповідальності, усвідомлення кожним учителем і керівником свого статусу громадянина України, вихователя свідомих громадян нашої держави. Оскільки національна свідомість та самосвідомість є важливою умовою для

розбудови суверенної соборної України, вона має становити державну ідеологію нашого суспільства.

Важливо пам'ятати, що на цей процес найефективніше впливають три групи факторів: держава з усіма її інститутами; культура у широкому розумінні цього поняття, насамперед мова; цілеспрямований процес виховання особистості через її всебічний розвиток. Цей вагомий інструмент знаходиться в руках педагогів, яким необхідно пам'ятати: національна самосвідомість притаманна людині від природи; вона може втілюватися у різних формах національної ідеї; це весь уклад шкільного життя; необхідно формувати одночасно і політичну, і етнічну націю; українська етнічна нація, передусім мова і культура, потребує захисту держави. Тобто, принцип національної свідомості та самосвідомості має стати ідеологічною основою виховання підростаючого покоління у процесі його навчання і всебічного розвитку і це є одним із пріоритетних завдань опорного закладу освіти.

Принцип самоцінності людини означає визнання людиною свого унікального права на життя, творчість, існування, самореалізацію своєї індивідуальності. Цей принцип є досить важливим для життєдіяльності людини функціонування і розвитку опорного закладу освіти в межах своєї внутрішньої культури. Порушення цього принципу позбавляє підґрунтя культуру опорного закладу, послаблює його фундамент для функціонування і розвитку.

Принципи культуротворчості та культуровідповідності в розвитку опорного закладу освіти ґрунтуються на безлічі інших принципів і положень. Йдеться про розуміння культури взагалі і культури опорного закладу освіти як сфери самоцінності людини. Культуротвірними компонентами середовища української ментальності є слова - символи: інтелект, мудрість, віра, свобода, краса, гідність. Їх цінність полягає в тому, що вони не тільки презентують українську ментальність, але й виступають як дієві компоненти культуротворення, є показником рівня сформованості культури. На жаль, частина керівників закладів освіти ставляться до національних символів, гасел, цінностей лише як до певної естетичної прикраси, яку слід «показувати», носити, якою треба «обставляти» ту чи іншу діяльність. Насправді правильним рішенням є не лише інформування, пропагування, показ національних символів, гасел, цінностей, а їх особистісне сприйняття, існування в них, переживання і буття в них цілком і повністю. У експериментальних опорних закладах освіти під час проведення дослідження нашу увагу привернули майстерно використовувані загальноприйняті принципи, які сформульовані самим народом, і народною педагогікою. Серед них такі: принцип гідності: «Ніколи не принижуйся для досягнення мети»;

принцип солідарності: «Одна голова добре, а дві краще»; принцип пізнання: «Вік живи – вік учись»; принцип досконалості: «Сім раз відмір – один раз відріж»; принцип оптимізму: «Не сумуй через поразку»; принцип самопізнання та само оцінювання: «Пізнай самого себе, свої сильні та слабкі сторони»; принцип універсальності: «Будь універсалом у своїй сфері».

Принцип дієвості. Найоптимальнішим, на нашу думку, способом розвитку опорного закладу освіти є взаємодія з національними цінностями є ефективно використання їх там, де вони можуть мати найкращий результат. Якщо для українця не є проблемою терпіти, то це може бути його ресурсом – тим, що допоможе йому досягнути мети, яка вимагає активного залучення до діяльності та людських стосунків. Якщо у людини добре розвинений інтелект, то треба дати їй можливість використовуючи його, пристосувати до себе ту чи іншу річ завдяки інтелекту. Саме в цьому полягає оптимальна взаємодія з національним менталітетом.

Принцип гуманізації. Людина є метою, а не засобом спілкування і розвитку. Головне – повага до людини, яка передбачає реалізацію цього принципу в опорному закладі освіти під час освітнього процесу та у міжособистісному спілкуванні. Це толерантність, співчутливість, чуйність, уважність, тактовність тощо. Особистісний аспект передбачає і національноіндивідуальну детермінацію суб'єктів спілкування, гуманне ставлення людини до іншої, характерну для української ментальності повагу до старших людей, піклування про дітей. Дотримання педагогічної етики, утвердження доброзичливості, сприятливого психолого-педагогічного мікроклімату, повагу до людини та довіру до неї, забезпечення розвитку її ініціативи, таланту, творчих здібностей тощо передбачає принцип гуманізації у суб'єкт – суб'єктних стосунках учитель-учень, педагогіці партнерства між усіма учасниками освітнього процесу. Провідне покликання принципу демократизму – національне демократичне вираження українського опорного закладу освіти, вчителя, учня, його родини, пошук свого національно-патріотичного «Я» і становлення самого себе як громадянина України під час освітнього процесу, у позакласній та позашкільній діяльності, в стилі керівництва закладом освіти. Це сформованість активної життєвої позиції, реальна рівність учасників освітнього процесу в ухвалі управлінських рішень, делегування повноважень. Це право кожного учасника освітнього та управлінського процесів у висловлюванні, відстоюванні власної думки і позиції, участь у діяльності самоврядних організацій, право на захист життя, честі, гідності, здоров'я тощо. Це інтереси і потреби дитини, вчителя, людини через учнівське і батьківське самоврядування, співпрацю з місцевою

громадою, лідерство, делегування повноважень, волонтерство, громадські акції тощо. Це наш менталітет.

Принцип історизму означає не тільки вивчення минулого, зокрема традицій і звичаїв, але і окреслення майбутніх перспектив, їх адаптація до умов сьогодення, творення нових українських традицій і звичаїв, творення історії свого закладу освіти і своєї держави. Важливо, що кожен може бути творцем.

Принцип європеїзму – це європейський підхід до людської індивідуальності як найвищої цінності та унікальності. Науковий підхід і ринкова економіка потребують відповідального, активного, ініціативного, підприємливого, креативного, толерантного громадянина, креативної особистості, яка здатна критично мислити та навчатися впродовж життя. Завдання опорного закладу освіти навчити її бути при цьому яскравою індивідуальністю, патріотом, особистістю, яка усвідомлює своє національне коріння, береже надбане попередніми поколіннями, є творцем сьогоднішнього і майбутнього. Шлях до європейської ідентичності лежить через усвідомлення власної національної ідентичності.

Принципи прогнозування, інноваційності та відкритості характеризуються наявністю у керівника закладу освіти та його команди чітких переконань щодо стратегічного бачення та прогнозів щодо інноваційного розвитку опорного закладу освіти, постійного оновлення освітнього процесу, у зв'язку з потребами замовників освітніх послуг, із змінами у державі, суспільстві та у світі.

Принцип прогнозування в розвитку опорного закладу освіти - це передбачення і визначення пріоритетів інноваційного пошуку, спроможність управлінської команди керувати основними процесами у закладі, раціональне забезпечення усіх можливих ресурсів для нововведень, аргументована і переконлива мотивація педагогічного колективу батьківської громади та учнів, а також місцевої спільноти - партнерів освітнього та управлінського процесів до інноваційного пошуку. Це потреба та спроможність реалізації освітніх інновацій та оприлюднення їх соціально-значущих результатів, підтримка педагогів-новаторів, які активно і ефективно впроваджують інноваційні технології, форми і методи роботи, формують національну свідомість та самосвідомість учасників освітнього процесу. Це залучення інвестицій, створення конкурентоспроможного успішного освітньо-культурного середовища. Це підготовка конкурентоздатних випускників, які спроможні не лише адаптуватися у швидкозмінному змінному світі, але і перетворювати його.

Принцип інноваційності передбачає і новий рівень професійного мислення, пошук нових, концептуально обґрунтованих, логічно вивірених способів освітньої та управлінської діяльності. Це оволодіння новими ефективними технологіями партнерської взаємодії учителя і учня, керівника і вчителя. Це управління і співуправління опорним закладом освіти на взаємовигідних умовах для закладу, органів місцевого самоврядування та громадськості тощо. Це розробка нових освітніх програм, інноваційного навчально-методичного забезпечення та науково-методичного супроводу, нових технологій навчання, базованих на компетентнісному підході. Це відмова від методів «запам'ятай і відтвори», які забезпечують лише предметні знання та впровадження інноваційних методів пошуку, проектування, розв'язання життєвих ситуацій, використання в освітньому процесі всього, що не має безпосереднього відношення до навчання. Це застосування в освітньому процесі ІТ-технологій тощо. Реалізація принципу інноваційності в опорному закладі освіти передбачає: постійне внесення якісно нових елементів в освітній і управлінський процеси, створюючи і використовуючи при цьому інтелектуальні продукти; доведення нових оригінальних ідей до їх реалізації у вигляді освітніх систем, програм, технологій, освітніх послуг. Місією керівників опорного закладу освіти стає менеджмент інновацій, генерування та реалізація нових ідей та освітніх ініціатив. Саме керівник закладу має стати лідером інноваційних перетворень.

Принцип відкритості забезпечує можливості і потреби в реалізації освітніх інновацій та їх інтеграцію у світовий освітній простір. Це надання конкурентоспроможних освітніх послуг, зокрема комп'ютерних. Здійснення оперативного інформаційного зв'язку з учасниками освітнього процесу, роботи у соціальних мережах. Для успішного розвитку опорного закладу освіти, реалізації принципів його розвитку надзвичайно важливим є принцип самоактивності та національної самосвідомості керівника, який знаходить прояв у тому, що керівник і його команда не пасивно розвішує національну символіку в приміщеннях, а активно взаємодіє з нею, майстерно використовує її як ресурс, інструмент у своїй діяльності. Цей процес відбувається завдяки керівнику, який є національно свідомим громадянином з активною життєвою позицією, з високим рівнем сформованості педагогічної культури. Його власна наполегливість і активність зумовлює активність учасників освітнього процесу. Керівник особисто створює культуру ввіреного йому закладу освіти на основі національних традицій та національного менталітету в цілому. Самоактивність керівника у розвитку опорного закладу освіти у впровадженні національних традицій у закладі

освіти надає можливості та забезпечує використання національних цінностей, національних символів та національних звичаїв і традицій найбільш оптимально, які сприяють інноваційному розвитку опорного закладу освіти в умовах децентралізації та ОТГ[4].

Список використаних джерел:

1. Калініна Л.М., Онаць О. М., Калініна Г.М. Культура як цивілізаційний феномен в управлінській діяльності керівника. Сучасні тенденції розвитку організаційної культури загальноосвітнього навчального закладу в інформаційному суспільстві: Матеріали Всеукраїн. наук.-прак. конференції, 10 квітня 2014 р. Київ:Педагогічна, 2014. – С. 32-43.

2. Калініна Л. М. Опорні заклади освіти як центри управління в умовах децентралізації. Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2018 рік. Педагогічна думка. Київ, 2017. С. 217–218.

3. Кремень В.Г. Філософія національної ідеї: Людина. Освіта. Соціум. Київ, Грамота, 2010. С.269.

4. Онаць О. М. Концептуальні підходи до феномену педагогічної культури. Механізми управління розвитком організаційної культури загальноосвітнього навчального закладу: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 10 квітня 2014 року. К.: Арт Економі, 2013. С. 98–107.